

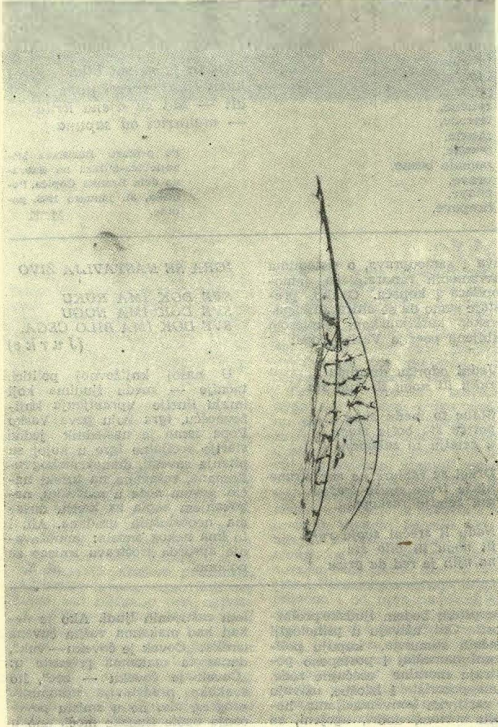
rekvijem za ubijene ptice

Vera Blagojević, Toplo je za umiranje, Matca srpska, 1964.

16-74790107

PETAR LATINOVIĆ

impresija

Potreba proleća putuje na stopalama vremena kao slon

Pesma koja je preuzela rizik da izrazi nevinu viziju sveta, da ispiše svoj romantični dnevnik u noći punoj mesečine, čisto, sponatano, naivno i bez oklišenja, — takva pesma zaslužuje nužni respekt. Ona se otvoreno odrekla svega onoga što u pozivju našeg vremena ima cenu, a time je uzela neku obavezu da iz čiste čipke, iz samog „starog srca“ izvučne neke zvuke, formira neku varijaciju — po svome.

Ova pesma još nije pesma moderne predilekcije, ona je u nekom balansu između života i pesme. Ma koliko bio kultivisan, jezik ove poezije pokazuje nizove nesmotrenosti u korišćenju poetskog iskustva. Simbolika biljnih tropizama, od kojih je sazdana ova knjiga, luta univerziumom i ne može da nađe, uza sve napore, neko određeno značenjsko polje. Ova pesma je povezana s društvom kao i sa zvezdama — istim opštim ili zbunjenim metaforama, istim mrežama tropa, čija gustina katkada postaje groteskna.

Ove pesme se sudaraju sa svetom još pre samoga pokušaja da se do šanse dođe, pre svakog zašto. One nose u sebi prividno jaki život i ne smeta im što taj privid ne kriju. Svojim prikosom da se iskazu u punoci emocije, ove pesme ipak preneražuju iskustvo i poetiku, naviknutost i letargiju jake svesti, zbunjuju naivnom opomenom, ali opomenom. Napokon, takve pesme ipak pitaju: kakav nam život nudite?

Pesnici o kojima je reč stoje na vratima i postavljaju uvodna pitanja. Po tome kako ih postavljaju, vidimo šta smeraju da pitaju. Na vratima oni stoje sa naivnošću, ali i sa samoosvešću dece. Iako bez istorijske svesti, iako bez osećanja potrebe da se stoji prizemno, ove pesme znaju da oprže svest i savest savremenika. Ali, na njima i nije da visoko lete, na njima je da nam kažu svoj san. Najvažnije je da u govornom licu

prepoznamo autentično lice. Vera Blagojević nam za to pruža priliku.

2
Srcem plaćen savršen prizor

Pesma ne daje odgovore, ona postavlja pitanja. Pitanje koje postavlja Vera Blagojević glasi: Gde su obećani pejzaži cveća?

Obećanja su od one vrste koja stvara nevinu imaginaciju mladosti romantične prirode. Vera Blagojević je, čudnim sticajem okolnosti, izrazila u ovoj knjizi opsesiju koja potiče od reči istovetne sa njenim imenom. Njena je bol određena verom u „savršen prizor sveta“. Imam utisak da se u ovoj veri stiču nekoliko uticaja: sklonosti zavičajnog mentaliteta, karakterna predispozicija, predikat ženskog fatuma, te jedna vrsta određena pesnika prema vremenu u kome živi. Vremenski kvalifikativ poezije u većini pitanjima u izvesnoj su meri neumetni, ali, kako ja vidim, jedno blago prisustvo vremena u ovoj knjizi postoji. Ovakvu tvrdnju mogu obrazložiti jednom tenzijom osmišljavanja koja se, bez obzira na maglovitost metaforične definicije, vidljivo kreće kao prikosni izazov svetu koji je prestao da oseća. Nesreća je u tome što ova poezija ima daha u isповestil, što se najpotpunije ostvaruje u slikanju medijuma, a što u pasażima koji preuzimaju funkciju izražavanja stava preovlađuje opštost. I pored izrazitog katarčkičkog vida ove poezije, ne možemo zaobiti njenu jeku, koja nas opominje da se dosetimo njene dovrtljivo implicirane namere.

Izvori ove poezije su u telu, u instinktivnoj želji za ostvarenjem projekta savršenosti. U ovom slučaju taj projekt je graden na vrednostima koje nudi prirodni život. Mada tu preovlađuje jedan pastoralni motiv, iza njega se javljaju senke jedne mladosti koja

ulazi u život bez pravih zadataka, pa se vraća u imaginare predele detinjstva. Težina bola koja pritište ovu knjigu ne dolazi, međutim, bar na svom glavnom putu, od svesti o nemogućnosti da se bude potpun u ovom životu. Meni se čini da sećanje zamenjuje vitalno situiranje u grubom životu zbog toga što je u pesniku projekt tog života u toliko meri nevin i duševan, da ne bi mogao da prihvati nijednu drugu stvarnost, otvoreniji za prijem srca u tokove života. Otuda ova poezija svojim povratkom u „staro srce“ pokazuje prepoetičnu buntovnost, koja u racionalizovanom doživljajnim aparatima čitačevim više ne može da ima pravoga otklaka.

Govorna pozicija Vere Blagojević zatečena je u trenutku kada se romantični požar krvi gasi, bezučelno i potpuno. Bilje je rekvizit sećanja na emotivnu potpunost kojoj u zamenu život ne nudi ništa adekvatno.

Pesnik sanja sagoreli krug svoga sećanja. Nasilje nad nevinom slikom sveta je izvršeno i ove pesme beleže trenutka osvešćavanja. Udar je bio jak i u svesti se iznova javljaju tokovi nasilja. Vera Blagojević se tokom ove knjige služi nekim vrednosnim polaritetom koji otprilike može da se definiše jednim njenim stihom: mrtvo lice život rada. Uopštenost ovakvog polariteta u knjizi se javlja kao minorna korektura svesti. Jedna druga korektura svesti ima mnogo veće značenje: nasilje „nepoznatog“ među redovima bolne inkantacije jedne pesme izраста u svest o nasilju nad samim sobom. Ovde, na ovoj korekturi, nastaje ona isповedna neprednost ove knjige, i pomoću nje ova pesma uspostavlja poverenje.

Odična oprema Ivana Horovića oslanja se na fotose Petra Latinovića koji predstavljaju likovno tumačenje ove knjige na kreativan način, dajući u svojoj interpretaciji prvenstvo simbolima koji imaju uvećani univerzalni karakter u odnosu na simboliku kojom se služi pesnik.

Vladimir MILARIC

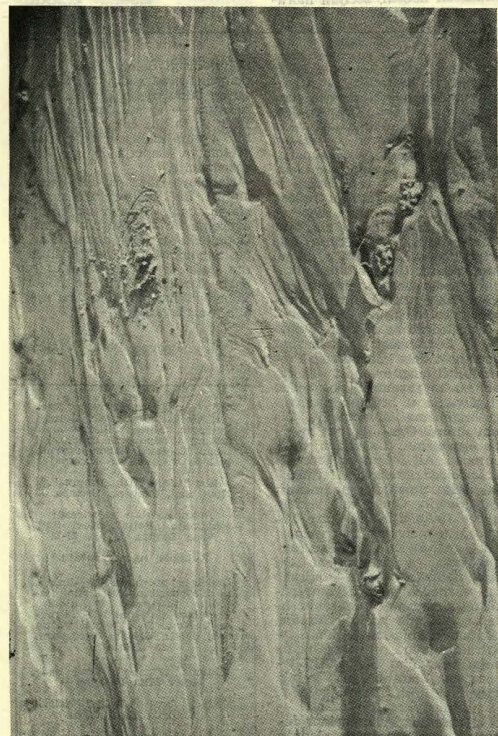
moć i nemoć svetlosti

Gojko Janjušević: Očajno sunce, Titograd 1964.

16-74790518

PETAR LATINOVIĆ

ritual

Ima trenutaka kada se na stvaralačkom putu zastane, kada je potrebno da se pesnik osvrne za sobom i da jednim opštim pogledom sagleda svoje poetske nemire i izbor tehničkih sredstava u kojima ih je za sebe i druge pretopio. Ako se pesnik odluči da u takvom trenutku da celu jednu knjigu pesama u kojoj je sabrao najbolje iz prošlog perioda i nagovestio nove iz narednog, onda je to prava prilika da se vidi šta ostavlja i da se pretpostavi šta se još može očekivati. Pesnik Gojko Janjušević u mogućnosti je da bude zadovoljan, jer je rano doživio da ima zbirku pesama za koju svaki pesnik živi, da dočeka vreme u kojoj će ta knjiga pesama za njega biti najzrelija i najdraža.

I kad se obuhvati sve ono što je pesnik sakupio u OČAJNOM SUNCU ostaje pesnikov nespokoj u rastuzanosti saznanja da sjaj svetlosti ne donosi uvek lepotu i da tama nije veštiti nepozitni zastor iza koje nema ničega. Janjušević je još sav u traženju, u traganju, u jednoj vrevi stalnih obračuna sa sobom, u želji da se potvrdi u sebi, nekad gromko najavljen i nespontan, drugi put očajan od snopova crne kišne svetlosti, a često zamagljen tajnovitim mrežama jakog izraza i disharmoničnim tonom sopstvenog sklada. Simbolična njegova zvezda kojoj je pružio ruke u drunovanju nedosegnutim putanjama da je dohvati ne bi li ga obasjala lepotom i sigurnošću, izgleda i nedostižna i bliska, ali i sažičuća bližinom zračenja, pa se onda gubi, nestaje ili ubija. U mnogim pesmama Janjušević dolazi do onog kobnog saznanja kada snaga svetlosti pali glavu, kao što je to uradila sa Kamijevim Mersoom, i kada se može čovek iz preobilja i lepote života zaneti mišlju do opasnih ponora samoubistva, kako je to uzvikivao Dimitrije Karamašov. Svi pesnikovi simboli su na ivici pomračenja i bleška, leta i pada; i kiša i sunce, i čigra i lutanje, pustara i nevidelica, ptica i zvezda, i kada uspe da simboličku sažnje u snagu izraza kao pun doživljaj, onda je pesma snažna:

dva svijetla u pustinji, dva
[golema krsta:

tajna nada i tajna riječ — u
[zanku s jedinjene

to se za celom ljute bitke vode
da se otvori tamnina, da se
[razlože
crnila na pjesme neophodne

ko nema snage da se uništava,
[ne može
odoljeti, iz tijela sunce srce
[probode:
to se za celom crne bitke vode

Sklon izvesnim misaonim preokupacijama o smislu življenja i nađanja, Janjušević ulazi u dubljenja vlastitih muka, uzaludnosti i poleta do lepog jedinstva refleksija i izraza:

prekrstimo rukama sva neba i
[s tone,
mrtvi će prsti dugo kroz kosti
[glave kopati
rudaču zlatnog neprebola, jer
[tone
poslednje nebo na kom smo
[htjeti ostati

tone potonje nebo, listaju
[stravične paprati,
u očajnu nas pticu crno voće
[preobrtati

Ceo jedan veliki splet vrenja i razgrtanja, kad se nema vremena ni za oproštaj sa danom, niti za zatvaranje reči, a propada se duboko i nepovratno u san ili u smrt, kruži nad pesnikom, mami ga, zove, zavarava i obmanjuje.

Tu nastaje pitanje o potpunosti pesnikovog doživljaja koji je često više zamišljen, više sluđen, kao u nekom polimraku, a manje doživljen, manje jasan. Ništa još nije postalo njegova intima opsesija: ni misao, ni san, ni ljubav. Sve je u nagoveštaju i više se prepusta čitalačkoj imaginaciji da se dvoumi i pretpostavlja, nego što ostavlja kristal sigurnog saznanja pojmovne istovetnosti. Zapažena je u njegovim pesmama jedna osobena retorika, bliska romantičarskim najavama divinacije pesničkog poziva, u kojoj se krši i lomi, nestaje i muči ceo svet i kosmos, i ta silna metaforika sključana je pretrpanim izrazima kao namerno traženju jakih i neobičnih reči. Neoliberalno pokušaja crno-humornih pasaja u nekim pesmama, koji su

nagoveštavali originalni prosek u variranjima obilje muke saznanja i nemogućnosti delotvorne funkcije, ostalo je samo na početku ironijskog prizvuka kome smeta banalizovan i ulični žargon leksičke profanacije (petljavina, luckast, ofikari, pod olovnom kapom nebeskom, ako ovaj svet prihvatimo kao činjenicu s predumišljajem, itd.).

Ja bih ukazao još na jednu osobinu ovog pesnika, na kojoj ne bih naročito insistirao, jer većem da se javlja samo kao daleki otklik uveliko savladanog pesničkog zanata. To je odjek lektire, jedan blagi upliv koji se mestimično oseća u pozajmljenom ili zaboravljenom izrazu na koji smo ranije naišli kod drugih pesnika, kod kojih se javlja u odluc najbitnijih pesničkih svojstava. Meni je žao što one „dud sjene“ umanjuju vrednost divne pesme, ili što ona nabrjavaju „ta zvezda, ta vidra, ta gatka“, u inače lepo pesmi, tako mnogo podsećaju na jednu izvanrednu pesmu jednog drugog pesnika. Ima pozajmljene simbole (,,ponad svega...“), tužbaličko-naricaljskog tona („mutni građe čele-kulo crni svati...“). Taj uticaj nije jak i nije veštiti i do ovih asociranja došlo je najviše zbog toga što Janjušević ne povrva svoje prve motive strožoj disciplini izraza i inspiracije.

Zbirka pesama OČAJNO SUNCE vrlo lepo je komponovana. Ona je sinteza jedne jedinstvene potrage za temama, mislima, osećanjima. Knjiga je primer raznovrsnosti pesničke ekspresije, bogatstva fakture, savladane tehnike. Proporcije u meri su dostizane dovoljno granitno da se ne prede u narcisoidnost i raznetljivost. Najznačajnija je misao koju dokučujemo u raznim vraćanjima: očajnost od smisla saznanja i nedovršenost zbog nemogućeg hienja ka ostvarljivom. A tamo daleko tama daleke i plodne ljudske usamljenosti odmiče tmurnim vremenom muzevene moći.

Na kratkoj etapi svoga puta pesnik Janjušević je knjigom Očajno sunce imao iza čega da zastane, ali i da dalje krene, sporije i sigurnije.

Vasilije KALEZIC